

5. Ухвала Вищого антикорупційного суду від 28 січня 2022 року у справі № 991/366/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/102844392> (дата звернення: 22.02.2024).

6. Постанова Апеляційної палати Вищого антикорупційного суду від 14 грудня 2022 року у справі № 991/366/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/107897975> (дата звернення: 22.02.2024).

7. Про прокуратуру: Закон України від 14.10.2014 р. № 1697-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-18#Text> (дата звернення: 24.02.2024).

DOI <https://doi.org/10.30525/978-9934-26-432-0-8>

**ELECTRONIC COURT AS A TOOL OF ENSURING PROPER
ACCESS TO JUSTICE FOR RESIDENTS OF TEMPORARILY
OCCUPIED TERRITORIES OF UKRAINE IN CIRCUMSTANCES
OF MARTIAL LAW**

**ЕЛЕКТРОННИЙ СУД ЯК ЗАСІБ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
НАЛЕЖНОГО ДОСТУПУ ДО ПРАВОСУДДЯ МЕШКАНЦІВ
ТИМЧАСОВО ОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЙ УКРАЇНИ
В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ**

Koroied S. O.

*Doctor of Juridical Sciences, Professor,
acting president
Scientific Institute of Public Law,
Kyiv, Ukraine*

Короєд С. О.

*доктор юридичних наук, професор,
виконуючий обов'язки президента
Науково-дослідний інститут
публічного права
м. Київ, Україна*

Раніше ми розглядали питання застосування в Україні європейських стандартів електронного судочинства у зв'язку із воєнним станом в аспекті використання засобів Єдиної судової інформаційно-комунікаційної системи при передачі в електронній формі цивільних справ на розгляд інших судів (на які було змінено територіальну підсудність судів з тимчасово окупованих територій чи територій ведення бойових дій) та відновленні втраченого судового провадження

на підставі існуючих електронних матеріалів справи. При цьому ми дійшли висновку, що використання електронного судочинства покликане підвищити ефективність правосуддя, зокрема його доступність та прискорення судового розгляду, за рахунок запровадження електронної комунікації, доступу до судової інформації та обміну документами із матеріалів справи в електронній формі між судами та між судом і учасниками справи [1, с. 40]. Ще в Стратегії розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства на 2021–2023 роки, затвердженій Указом Президента України від 11 червня 2021 року № 231/2021, з метою покращення доступу до правосуддя було передбачено необхідність забезпечити розвиток електронного судочинства. Російська військова агресія привернула особливу увагу до необхідності впровадити електронне судочинство [2]. Проте зазначене питання не розглядалося в аспекті забезпечення доступності правосуддя для мешканців тимчасово окупованої території України, а також територій ведення бойових дій, адже на таких територіях припинено діяльність судів, у зв'язку з чим у громадян України, які проживають на таких територіях виникли об'єктивні перешкоди в реалізації права на судовий захист (передусім в аспекті права на звернення до суду). І це при тому, що судовий порядок для таких мешканців залишається єдиним для встановлення фактів народження дітей або смерті родичів на цих територіях (ст. 317 ЦПК України) для подальшої державної реєстрації цих фактів в органах РАЦС України і отримання свідоцтва про народження або смерть державного (українського) зразка [3, с. 136].

Враховуючи, що відповідно до ст. 12-1 Закону України “Про правовий режим воєнного стану” в умовах правового режиму воєнного стану суди, органи та установи системи правосуддя діють виключно на підставі, в межах повноважень та в спосіб, визначені Конституцією України та законами України, а цивільне процесуальне законодавство не встановлює особливостей цивільного судочинства розгляду цивільних справ за участю мешканців тимчасово окупованих територій та територій ведення бойових дій (окрім вчинення окремих процесуальних дій: виклик в суд та повідомлення про судові рішення – через оголошення на офіційному веб-порталі судової влади України, що прямо передбачено у ст. 12-1 Закону України “Про забезпечення прав і свобод громадян та правовий режим на тимчасово окупованій території України”), тому вимоги цивільної процесуальної форми однаковою мірою є обов'язковими для громадян України, які проживають на зазначених територіях. Проте виконання цих вимог

(подача позовної заяви безпосередньо до суду на підконтрольній території чи надіслання її засобами поштового зв'язку з тимчасово окупованої території; прибуття до суду на підконтрольній території для участі в судовому засіданні тощо) або ж видача нотаріальної довіреності на здійснення представництва в судах – для мешканців зазначених територій є утрудненим (а в більшості випадків неможливим).

Тому забезпечення реалізації вказаними особами права на доступ до суду (спрощення доступу до правосуддя) має бути юридично можливим передусім через електронний суд – Єдину судову інформаційно-комунікаційну систему, яка забезпечує обмін документами (надсилання та отримання документів) в електронній формі між судами, між судом та учасниками судового процесу, між учасниками судового процесу, а також фіксування судового процесу і участь учасників судового процесу у судовому засіданні в режимі відеоконференції (ч. 4 ст. 14 ЦПК України).

Що стосується участі у судовому засіданні в режимі відеоконференції, то положення ст. 212 ЦПК України хоч й передбачають можливість для учасників справи брати участь у судовому засіданні в режимі відеоконференції поза межами приміщення суду з використанням власних технічних засобів (ч. 3), проте лише під час дії карантину дозволяють підтверджувати особу не лише з використанням засобів електронної ідентифікації, що мають високий рівень довіри, відповідно до вимог Закону України “Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги”, а й у порядку, визначеному Законом України “Про Єдиний державний демографічний реєстр та документи, що підтверджують громадянство України”. Враховуючи, що карантин, який було встановлено в Україні з метою запобігання поширенню гострої респіраторної хвороби COVID-19, спричиненої коронавірусом SARS-CoV-2, було відмінено з 30 червня 2023 року, тому станом на сьогодні учасники справи (включаючи мешканців тимчасово окупованих територій і територій ведення бойових дій), в яких відсутні електронні підписи, юридично позбавлені можливості брати участь у судових засіданнях в режимі відеоконференції (що виглядає не зовсім логічним і розумним кроком законодавця, оскільки за часів дії карантину всі громадяни України, незалежно від території проживання, включаючи тимчасово окуповану територію, юридично мали таку можливість).

Водночас подача до суду документів в електронній формі може здійснюватись, як це допускає процесуальне законодавство, через

електронний кабінет, який є підсистемою Єдиної судової інформаційно-комунікаційної системи, але доступ до цього кабінету надається за умови електронної ідентифікації особи з використанням кваліфікованого електронного підпису чи інших засобів електронної ідентифікації, які дають змогу однозначно встановити особу (ч. 5 ст. 14 ЦПК України). Хоча Верховний Суд допускає звернення до суду фізичних осіб (за виключенням адвокатів та інших, передбачених пунктом 10 Положення про ЄСІТС осіб, які зобов'язані за законом зареєструвати електронний кабінет) через офіційну електронну адресу (електронну пошту) суду з процесуальним електронним документом, який підписаний електронним цифровим підписом, що кваліфікується як безпосереднє звернення до суду [4]. Тобто заяви, що подаються до суду в електронній формі, повинні бути підписані електронним цифровим підписом. Отже, мешканці тимчасово окупованих територій або територій ведення бойових дій, які не мають електронного підпису, позбавлені можливості звернення до суду в електронній формі (як через електронний кабінет, так й засобами електронної пошти).

Якщо ж все таки особа – мешканець зазначеної території має електронний кабінет в системі “Електронний суд”, то тоді повинна подавати документи виключно через такий електронний кабінет. При цьому, в силу абз. 2 ч. 1 ст. 177, абз. 2 ч. 7 ст. 43 ЦПК України, якщо інший учасник справи (відповідач, третя особа, заінтересована особа) не має електронного кабінету і не зобов'язана його мати, заявник (позивач) повинен додати докази надсилання поданих в суд документів іншим учасникам справи у паперовій формі листом з описом вкладення. Проте виконати цю вимогу мешканці тимчасово окупованих територій об'єктивно не можуть, адже оператори поштового зв'язку України на такій території діяльність не здійснюють.

Отже, цивільно-процесуальне регулювання порядку використання електронного суду учасниками справи – мешканцями тимчасово окупованих територій або територій ведення бойових дій повинно передбачати за цим (територіальним) критерієм відповідну диференціацію судових процедур, пов'язаних передусім із поданням до суду документів в електронній формі та участі у судовому засіданні в режимі відеоконференції без використання електронного підпису, з можливістю підтвердження особи такого учасника справи (якщо встановити особу неможливо за допомогою даних Єдиного державного демографічного реєстру) сканкопією документу, який посвідчує його особу і місце проживання на тимчасово окупованій території,

а також візуальним встановленням такої особи і ознайомленням з її документами за допомогою існуючих засобів відеозв'язку (тобто шляхом проведення так би мовити відеоідентифікації особи).

Література:

1. Короєд С. О. Європейські стандарти електронного судочинства та перспективи їх використання в Україні при передачі цивільних справ на розгляд інших судів у зв'язку із воєнним станом. *Імплементация міжнародних стандартів у цивільне та господарське судочинство України* [Електронний ресурс] : збірник матеріалів П'ятого науково-практичного круглого столу (м. Київ, 7 червня 2022 р.) / упорядник В. М. Короленко. К. : Електрон. текст. дані. НДІ приватного права і підприємництва імені академіка Ф. Г. Бурчака НАПрН України, 2022. С. 39–44.

2. Маслов Д., Маселко Р. Цифровізація правосуддя: більше жодних кроків назад. *Офіційний веб-сайт Вищої ради правосуддя*. 21.03.2023. URL: <https://hcj.gov.ua/massmedia/cyfrovizaciya-pravosuddya-bilshe-zhodnyh-kroktiv-nazad>

3. Короєд С. О. Луцька Г. В. Науково-практичний аналіз змін законодавчого регулювання порядку встановлення факту народження або смерті особи на тимчасово окупованій території України після введення воєнного стану. *Юридичний бюлетень*. 2022. № 26. С. 135–142.

4. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 13 вересня 2023 року, судова справа № 204/2321/22. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/113701392>.